

Добровільна сплата аліментів за Кодексом 1969 р. не була перешкодою до примусового стягнення аліментів. Відповідно до розряду «аліментальщиків» має потрапити і той, хто сплачував аліменти у сумі навіть більшій, ніж це передбачалось законом. Аналогічної норми Сімейний кодекс не містить, а це означає, що суд відмовить у позові про примусове стягнення аліментів, якщо відповідач доведе, що виконує свій обов'язок стосовно утримання дитини добровільно. Завдяки цій новелі усе розставлено на своє місце: суд примушує виконати обов'язок, який не було виконано добровільно. Отже, позов про стягнення аліментів уже не зможе бути засобом для запламування того з батьків, хто належно виконував свій обов'язок. Кодекс містить систему захисту дитини від сімейного деспотизму. Мірами такого захисту є позбавлення батьківських прав, відібрання дитини без позбавлення батьківських прав, можливість встановлення опіки та призначення опікуна.

Сімейний кодекс заснований на засадах загальнолюдського та християнської моралі. Є підстави сподіватись, що свою місію зміцнення сім'ї як соціального інституту і як союзу конкретних осіб йому вдасться реалізувати.

Література

1. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України — утвердження ідеології ненасильства // Адвокат. — 2002. — № 6. — С. 5.
2. Белякова А. М., Ворожейкин Е. М. Советское семейное право. — М., 1974. — С. 33.
3. Там само. — С. 34–35.
4. Научно-практический комментарий Семейного кодекса Украины / Под ред. Ю. С. Червоного. — К., 2003. — С. 11.
5. См., например: Рясенцев В. А. Семейное право. — М., 1971. — С. 43; Советское семейное право. — М., 1982. — С. 42.
6. Скуйбіда О. Новий сімейний кодекс: основні повели // Економіка, фінанси, право. — 2002. — № 9. — С. 13.

УДК 346.546

О. С. Каштанов
здобувач кафедри підприємницького
та комерційного права ОНЮА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНТИКОНКУРЕНТНИХ УЗГОДЖЕНИХ ДІЙ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Згідно з ст. 5 Закону «Про захист економічної конкуренції» [1] узгодженими діями є укладення суб'єктами господарювання угод у будь-якій формі, прийняття об'єднаннями рішень у будь-якій формі, а також будь-яка інша погоджена конкурентна поведінка (діяльність, бездіяльність) суб'єктів господарювання. Узгодженими діями є також створення суб'єкта господарювання, метою чи наслідком створення якого є координація конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання, що створили зазначений суб'єкт господарювання, або

між ними та новоствореним суб'єктом господарювання. Особи, які чинять або мають намір чинити узгоджені дії, є учасниками узгоджених дій.

Відповідно до п. 1 ст. 6 Закону антиконкурентними узгодженими діями є узгоджені дії, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції.

Таким чином, поняття «узгоджені дії» і «антиконкурентні узгоджені дії» не є однаковими. Всяка антиконкурентна узгоджена дія є узгодженою дією, однак не кожна узгоджена дія є антиконкурентною. Відповідно, узгоджені дії суб'єктів господарювання є правомірними, однак антиконкурентні такі дії — правопорушеннями. Отже, саме по собі здійснення узгоджених дій не суперечить законодавству, у той час як такі дії, що мають антиконкурентні результати, визнаються порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції.

Вчинення антиконкурентних узгоджених дій забороняється і тягне за собою відповідальність згідно з законом (п. 3 ст. 6).

Подібна заборона існує й в інших країнах.

У США антиконкурентні угоди незаконні «per se», тобто самі по собі. Це означає, що жоден аргумент не може виправдати таку угоду і ніякий доказ шкоди не потрібен. Шкода передбачається, оскільки цей тип угод завжди призводить до підвищення цін і ніколи не несе ніякої істотної вигоди споживачам. Такі угоди звичайно переслідуються в карному порядку. Представники підприємців, які вчинили такі дії, можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності, а корпорація — оштрафована на суму до 10 мільйонів доларів.

Відповідно до Закону Об'єднаного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії, що називається Актом 1976 року про порушення свободи конкуренції і здійснюється Бюро по дотриманню норм торгівлі (БСНТ), таємні картелі безумовно визнаються протизаконними.

Відповідно до Закону про недопущення обмежень конкуренції (коротко — Закон про картелі) Федеративної Республіки Німеччини усі картелі в принципі заборонені. Це обумовлюється тим, що такі угоди можуть обмежити конкуренцію між членами картелю. Так, картель єдиної чи мінімальної ціни перешкоджає цінній конкуренції, а картель, у рамках якого розподіляються офери на державні замовлення, територіальний картель і картель спеціалізації створюють монопольне становище для окремих продавців [2].

Ст. 7 Декрету Уряду Франції 1986 р. забороняє скоординовані дії, угоди, змову, голосну чи мовчазну, а також укладення союзів, якщо ці домовленості мають на меті чи можуть призвести до порушення, обмеження або перекручування дії механізму вільної конкуренції (вплив на конкуренцію має бути значним) [3].

Така ж заборона існує в законодавстві ЄС.

Ст. 85 (1) Римського Договору забороняє як несумісні зі спільним ринком будь-які угоди між підприємствами, рішення асоціацій підприємств та будь-яку узгоджену практику між державами-членами, які мають на меті або зумовлюють як наслідок обмеження, усунення чи перекручення конкуренції в межах спільного ринку [4].

Вважаємо виправданим те, що в українському законодавстві є легальне визначення антиконкурентних узгоджених дій. Його відсутність, наприклад, у російському конкурентному законодавстві викликає ряд проблем як у теорії, так і в практиці застосування.

Для аналізу легального визначення поняття «антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання» вихідними є два поняття: «узгоджені дії» (вони визначені в Законі) і «недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції». Якщо перше є законодавчо визначеним, то друге — оцінним.

На відміну від зловживання монопольним становищем, яке здійснюється підприємцем одноосібно, порушення у вигляді укладання неправомірних угод вчиняють завжди спільно підприємці (не менше двох) шляхом координації своєї діяльності з метою зменшення за рахунок споживача ризику можливої поразки у конкурентній боротьбі.

У літературі правильно відзначається, що неправомірними узгодженими діями можуть бути угоди й інші узгоджені дії, що призвели чи можуть призвести до обмеження конкуренції у вигляді встановлення монопольних цін, розділу ринків з метою їхньої монополізації, усунення з ринку чи обмеження доступу на нього підприємців. Заборона здійснення таких дій спрямована на попередження надмірної монополізації і нарощування монополістичних явищ для сприяння створенню ринку, де захищені інтереси споживача [5].

У більшості випадків антиконкурентні узгоджені дії — це угоди між суб'єктами господарювання, за допомогою яких вони фіксують ціни чи поділяють ринок. Їхньою метою є підвищення цін шляхом усунення чи зниження конкуренції. Саме тому антиконкурентні узгоджені дії завдають прямої шкоди споживачам тих чи інших товарів або послуг, стосовно яких досягнуто антиконкурентної згоди. Крім того, вони можуть мати непрямий шкідливий вплив. У зв'язку з тим, що учасники угоди знижують обсяг виробленого товару, ефективність їхньої діяльності, імовірніше всього, зазнає шкідливого впливу, що є додатковою причиною того, що ціни за антиконкурентною згодою, як правило, вищі, ніж ціни, сформовані конкурентним чином.

Головна загроза конкуренції виходить від антиконкурентних узгоджених дій конкурентів, насамперед від угод між ними. Якщо суб'єкти господарювання, які повинні конкурувати між собою, замість цього погоджуються не конкурувати, то в них буде можливість піднімати ціни споживачам, зменшувати кількість товару, що продається, й одержувати прибутки, різнозначні монопольним.

На відміну від монополістів, можливість зловживання якими монопольним становищем на ринку обумовлена розмірами їхньої ринкової влади, учасники антиконкурентної узгодженої дії досягають економічної влади на ринку, подібної монопольній владі, за допомогою змови. Якби цієї змови не було, то зазначені суб'єкти господарювання не могли б нав'язувати свої рішення конкурентам чи споживачам, а встановлювали б ту ціну чи інші умови, що склалися б унаслідок дії ринкових сил.

Внаслідок антиконкурентних узгоджених дій сукупна ринкова влада її учасників стає квазімонопольною. Така ринкова влада означає можливість для учас-

ників таких дій функціонувати на ринку незалежно від інших суб'єктів господарювання, керуючись тільки власними цілями й інтересами.

Внаслідок антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання конкуренція перестає виконувати стимулюючу функцію, оскільки в її учасників немає стимулів удосконалювати своє виробництво, поліпшувати якість продукції, зменшувати витрати виробництва, пропонувати кращі чи дешевші товари, тим самим приносячи користь своїм покупцям і економічний добробут суспільству в цілому. Вони прагнуть утриматися на ринку і максимізувати свою вигоду за допомогою правопорушення. При цьому відбувається розподіл доходів не відповідно до внеску й ефективності використання факторів виробництва, а на користь учасників антиконкурентних узгоджених дій і відповідно на шкоду їх конкурентам на певному ринку й суспільству у цілому. Вони тим самим «страхують» себе від збитків і витиснення з ринку, і навіть при неефективному використанні ресурсів можуть одержувати високі доходи.

Антиконкурентна узгоджена дія є способом зміцнення ринкових позицій суб'єктів господарювання — її учасників, пов'язана не з підвищенням якості продукції і зменшенням витрат її виробництва, а з використанням незаконних методів.

Внаслідок антиконкурентної узгодженої дії її учасники можуть зайняти домінуюче становище на ринку, створити істотні бар'єри для вступу на даний ринок інших суб'єктів господарювання.

Мета антиконкурентної узгодженої дії та ж, що і зловживання монопольним становищем на ринку — одержання надприбутку за допомогою контролю над ціною, обсягом виробництва чи доступом на ринок.

Характерною рисою такої антиконкурентної дії є взаємозалежність її учасників — кожний з учасників антиконкурентної узгодженої дії є під впливом поведінки інших її учасників і змушений враховувати цю залежність. Це робить антиконкурентну узгоджену дію схожою на конкуренцію, однак ця подібність є лише зовнішньою. Кардинальна відмінність її від конкуренції полягає в тому, що якщо в конкуренції конкурентна поведінка кожного суб'єкта господарювання на ринку впливає на поведінку всіх його конкурентів, викликаючи відповідну реакцію останніх, то антиконкурентна узгоджена дія є неконкурентною поведінкою, що також впливає на конкурентів, що не є її учасниками.

Шкідливі наслідки антиконкурентних узгоджених дій полягають у тому, що учасники такої дії мають можливість:

- збільшувати свої прибутки за рахунок підвищення цін чи іншого маніпулювання цінами без зменшення витрат виробництва;
- «експлуатувати» споживачів, завищуючи ціни проти їхнього звичайного рівня;

- послабляти чи навіть усувати конкуренцію разом з її сприятливим впливом на ефективність виробництва, якість продукції, рівень витрат виробництва.

Користуючись сукупною ринковою владою, учасники антиконкурентної узгодженої дії перестають адекватно реагувати на мінливий сукупний попит, що призводить до неефективного розподілу ресурсів на ринку (в окремій галузі чи регіоні), а також стримування технічного прогресу.

Учасники дії, зберігаючи повну господарську відокремленість і самостійність як суб'єкти права і суб'єкти ринку, фактично стають залежними один від одного в здійсненні єдиної антиконкурентної політики, наслідком чого є їхня загальна незалежність від кон'юнктури ринку і протиборство не один з одним, а з іншими конкурентами, що не є учасниками антиконкурентної узгодженої дії. Внаслідок цього замість затвердження суспільно нормальних умов виробництва і обігу та усунення з ринку всіх неефективних суб'єктів господарювання, затверджуються позиції учасників антиконкурентної узгодженої дії.

Цю дію у вигляді угоди можна умовно іменувати своєрідним договором про спільну діяльність, який спрямований, як і загальновідомий цивільно-правовий договір, на досягнення загальної господарської мети, однак на відміну від нього, ця мета є незаконною — недопущення, обмеження, усунення чи перекручування конкуренції на ринку.

Антиконкурентна узгоджена дія призводить до створення фактичного (не формального як суб'єкта права) об'єднання самостійних суб'єктів господарювання, створюваного заради одержання монополістичних вигод.

Учасники антиконкурентної узгодженої дії реалізують свою продукцію не відповідно до споживчого попиту. Це призводить до зіткнення інтересів, з одного боку, учасників антиконкурентної узгодженої дії і споживачів; з іншого боку — її учасників та інших суб'єктів господарювання-конкурентів, що не є учасниками. Унаслідок цього виникає конкуренція між ними, але це суперництво особливого роду, оскільки мета одержання максимального прибутку досягається учасниками антиконкурентної узгодженої дії за допомогою завоювання ринків збуту і залучення споживачів, досягнення їхньої переваги незаконними способами. Поведінка учасників заснована на їхньому прагненні зберегти і стабілізувати позиції на ринку за рахунок обмеження і порушення прав їхніх конкурентів і споживачів.

Таким чином, зміст антиконкурентних узгоджених дій для їхніх учасників-конкурентів у тому, що вони можуть обмежити конкуренцію і внаслідок цього одержувати монополістичні прибутки за допомогою виробництва меншого обсягу товарів і продажу їх за більш високими цінами.

Істотна риса антиконкурентної узгодженої дії полягає в згоді обмежити один з основних аспектів конкуренції — ціну чи випуск товару. Шкідливість угоди полягає не тільки в монополістичних прибутках, а й в більш високих цінах і більш низькому обсязі товарів.

Література

1. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 12. — Ст. 64.
2. Шмалеп Г. Основи и проблемы экономики предприятия: Пер. с нем. — М.: Финансы и статистика, 1996. — С. 77-78.
3. Жамсп С., Пакур Л. Торговое право. — М.: МО, 1993. — С. 35.
4. Керпз Волтер. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб.: Пер. с англ. — К.: Знання; КОО, 2002. — С. 277-278.
5. Сапиахметова П. А. Юридический справочник предпринимателя. — 4-е изд. — Х.: Одиссей, 2002. — С. 764-765.